

# Laurens van Krevelen

## Traduttore traditore

*Laurens van Krevelen (1941) studeerde Romaanse talen in Leiden en Nederlands recht, auteursrecht en bedrijfseconomie aan de Universiteit van Amsterdam. Van 1968 tot 2001 was hij werkzaam in de uitgeverij, eerst als redacteur, later als directeur. Hij vertaalt (meestal onder de naam Laurens Vancrevel) proza en poëzie uit het Frans, Spaans, Engels en Afrikaans. Hij publiceerde vertalingen van werk van o.a. Jacques Abeille, André Breton, Breyten Breytenbach, Eugenio Castro, Isidore Ducasse, Rikki Ducornet, Giorgio de Chirico, Allan Graubard, Beatriz Hausner, Jerzy Kosinski, Jacques Lacomblez, Philip Lamantia, Henri Michaux, Anaïs Nin. 'Traduttore traditore' verscheen eerder, in 1979, in het Nieuwsblad voor de boekhandel.*

## Traduttore Traditore

De uitgevers in deze lage landen zijn nooit bang geweest voor het publiceren van vertaalde literatuur. Zolang het Nederlandse boek bestaat, hebben vertalingen een aanzienlijk aandeel gehad in de totale productie. Het werk van Rabelais is al in de zestiende eeuw vertaald, en befaamd zijn de zeventiende-eeuwse vertalingen van Shakespeare en Montaigne. ‘Moeilijke’ poëzie als de *Night Thoughts* van Edward Young uit het midden van de achttiende eeuw werd niet lang daarna in Nederlandse verzen uitgegeven.

En wie kent niet uit de antiquariaten de prachtuitgaven van Goethes werken in de vertaling van J.J.L. ten Kate? Vertaalde poëzie is trouwens altijd meer au sérieux genomen dan vertaald proza, wat niet zegt dat de vertaalde poëzie in de meerderheid zou zijn; integendeel. Het is heel lang bon ton gebleven bij het gecultiveerde publiek om romans uit andere taalgebieden in een andere taal te lezen; vaak in de oorspronkelijke taal, als het Engels, Frans of Duits betrof, maar veel Slavische en Scandinavische auteurs werden hier in Duitse of Engelse vertaling gelezen, ook als er een Nederlandse vertaling voorhanden was. Ook dat curieuze fenomeen is te constateren in antiquariaten en privébibliotheken.

De laatste jaren mag de vertaalde literatuur zich in een veel grotere, en ‘serieuzere’ belangstelling verheugen. Het wordt steeds meer de gewoonte bij de pers om ook vertaalde romans te bespreken; universiteitsbibliotheken nemen Nederlandse vertalingen meer systematisch op in hun collecties, waar tot voor kort nauwelijks sprake van was; en een deel van de lezers vindt het tegenwoordig minder gênant om te bekennen vertalingen te lezen. Dat zou kunnen samenhangen met een verandering in het talenonderwijs, maar zeker ook met de sterke internationalisering van het culturele leven (althans van de culturele consumptie) in Nederland.

De internationale statistieken wijzen uit dat er in Nederland relatief zeer veel vertalingen worden gepubliceerd. In vergelijking met veel andere taalgebieden, kan de lezer in het Nederlandse inderdaad vrij aardig de belangrijkste literaire ontwikkelingen in vele andere streken en tijdvakken volgen via het courante aanbod in de boekhandel. Natuurlijk blijven er onoverzienbare lacunes over, maar niet alles behoeft gelijktijdig geconsumeerd te worden; dat zou rampzalig zijn. Het lijkt mij wel zeker, dat er aan literaire werken uit de wereldliteratuur in het Nederlands meer is te vinden dan in menig veel groter taalgebied.

## Artistieke kwaliteit

Het is daarbij opmerkelijk dat er van die talrijke vertaalde literaire werken nauwelijks enige invloed is uitgegaan naar de eigen Nederlandse literatuur, hoewel de artistieke kwaliteit van veel romans en verhalen die werden vertaald aanmerkelijk groter is dan die van tal van hoogtepunten van eigen bodem. Maar natuurlijk gaat het in de literatuur lang niet alleen om de artistieke kwaliteit. En bovendien, waarom zou

de Nederlandse literatuur beïnvloed moeten worden? De Nederlandse kaasmakerij wordt toch ook niet beïnvloed door de import van de Franse lekkernijen?

Vertalingen zijn noodzakelijkerwijs interpretaties en benaderingen van de oorspronkelijke werken, en dat des te meer naarmate de oorspronkelijke werken van grotere artistieke betekenis zijn. De meeste literaire vertalingen die in Nederland verschijnen, bezitten een vrij grote mate van getrouwheid en letterlijkheid – veel meer dan de gemiddelde vertalingen in Amerika, Frankrijk of West-Duitsland. Ik vind dat de meeste vertalingen die in ons land gepubliceerd worden op het gebied van literatuur, van een redelijke tot goede kwaliteit zijn. Het spreekt vanzelf dat sublieme, briljante vertalingen uiterst zeldzaam zijn. Een bekroning met de Nijhoffprijs is daarbij geen garantie dat de bekroonde uitsluitend voortreffelijke vertalingen heeft afgeleverd of zal vervaardigen. Maar zou dat moeten? Over het algemeen wordt de prestatie van de vertaler te weinig gewaardeerd, en in sommige gevallen weer veel te sterk overgewaardeerd. Het blijkt dat de meest gewaardeerde vertalingen vaak gekenmerkt worden door een modieus taalgebruik, dat in enkele jaren verouderd. De vertalingen die insiders tot de meest geslaagde rekenen, worden vaak nauwelijks opgemerkt en hebben weinig kans op bekroning. Goed vertaalwerk loopt de laatste jaren veel te snel de kans om in de pers ‘voor de bijl’ te gaan; het niveau van de vertaalkritiek is in de meeste gevallen veel lager dan dat van de aangevallen vertaling.

## Kwaadaardig

Dat de kritiek meer aandacht begint te krijgen voor het werk van de literaire vertaler, is verheugend, want diens eenzame en moeilijke werk verdient die aandacht ten volle. Maar de vaak oppervlakkige, lompe en agressieve wijze waarop sommige critici, bekroonde of niet, geregeld inhakken op het werk van anderen, is schadelijk voor de algemene sfeer waarin literaire vertalers tot hun prestatie moeten komen. Wie de oorspronkelijke tekst en de gekritiseerde vertaling van nabij kent, komt nogal eens tot de ontdekking dat de afbrekende recensie eerder kwaadaardig dan ter zake is. De recensent blijkt de stof waarover hij schrijft niet of ternauwernood te beheersen, en houdt kunstig gevonden interpretaties voor vertaalfouten. Trouwens, zou er geen fout meer gemaakt mogen worden? Zelfs de oorspronkelijke auteur maakt vaak aperte fouten, die dan nogal eens door de vertaler worden rechtgezet.

De vaak agressieve toon in de moderne kritiek (die zich trouwens niet tot het afbreken van literaire vertalingen beperkt) is wellicht een uiting van een veel algemener, sociaal verschijnsel dat vrij onafhankelijk is van de literatuur. Maar het kwaad dat een vernietigende kritiek op een literair werk aanricht, kan door geen ingezonden brief worden goedge maakt.

De grote uitgever van literaire vertalingen, J.M. Meulenhoff, schreef in 1930: ‘... weet degeen die de kritiek schrijft wel wat ermede gemoeid is, met zo’n uitgaaf? En weet hij, dat door zijn min-vriendelijke kritiek heel wat verdriet en nadeel

berokkend kan worden? Wanneer het boek slecht is, moet het slecht genoemd worden, het is net als bij de mensen, slechte mensen moeten gesignaleerd worden. Maar er zijn vele, waarvan toch ook nog wel iets goeds te zeggen is... zo is 't met de boeken ook.' In wezen is er sinds 1930 niets veranderd: evenals toen heeft de literaire vertaling thans een belangrijke plaats in de boekhandel. Het zal aan de uitgevers niet liggen om dat nog lang zo te houden. Misschien wordt er de laatste tijd wel veel te veel ophef gemaakt van het vertalen van literatuur; daar is mijns inziens niets mee aan de hand. De vele goede, de zeer goede en ook de redelijke vertalingen van het komende jaar zullen dat bewijzen.